

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 június Hónapló

Dalos György: Egy főváros arcai

Berlin, 2013. május 14.

Tbiliszi kellős közepén, a Sota Rusztaveli sugárúton a grandiózus építkezések okából kissé eldugottnak tűnő Orosz Színházban a Vihart adják örmény vendégrendezővel és orosz nyelven játszó grúz színészekkel. Az öngyilkosságba torkolló családi dráma rezonőr mellékszereplője, a különöz emzermester, Kuligin prófétai szavakkal ecseteli a város állapotát:

„Kegyetlen erkölcsök vannak itt a mi városunkban, uram, kegyetlen erkölcsök! Ha szétnéz a polgárok között, uram, durvaságon és pucér szegénységen kívül semmit sem lát. És soha, uram, soha nem fogunk kikecmeregni ebből a fertőből! Mert becsületes munkával itt soha nem kereshet meg az ember többet a mindennapi kenyérenél. Akinek pedig pénze van, uram, az szolgáskorba hajlja a szegényt, csak hogy az ő munkájából még több vagyona tegyen szert! És egymás között hogyan élnek, uram! Egymás üzletét teszik tönkre, nem is annyira önérdékből, mint inkább irigységből. Mert mind ellensége a másoknak. (...) Micsoda város ez, uram! Sétányt csinálnak, de nem sétálnak rajta! Legfőljebb ünnepeken jönnek ki, de csak azért, hogy a ruhájukat mutogassák.” Ám az igazi rákfene a munkanélküliség: „Mert munkát kell adni a polgárembernek. Mert kéz az van, csak munka nincs...” És ezt a mondatot, a színész, miközben meg le a színpadról és háromszor visszanez ránk, kezével gesztikulálva elismétli.

Persze, hogy nekünk üzen 1859-ből Alekszandr Osztrovszkij, nekünk, a mintegy száz férőhelyes kamaraszínház hatvan-hetven nézőjének, akiknek zöme huszonéves fiatal, abból a korosztályból való, amelyben a statisztika szerint errefelé 35,5 százalékos a munkanélküliség. Még különösebb, hogy a kedves fiúk és lányok nem engednek a darab kezdetekor elhangzó felszólításnak, mely szerint zárják el a mobiljukat. Az okostelefonok a két felvonás közben innen is, onnan is csillognak-villognak, SMS-ek röpködnek, egy-két nem is fojtott üzenetváltás is elhangzik, igaz, a finomabbak a széksorokon átfurakodva kimennek az előtérbe, hogy lebonyolítsák a sürgős beszélgetést, miközben a színen Katya Kabanova, Osztrovszkij „pozitív hőse” vihartól viharig halad elkerülhetetlen végzete felé. Mintha az újmédia az interaktív nézői kommunikációt is beépítené a cselekménybe.

Azután A.-val szállodánk felé indulunk a fényárban úszó Rusztavelin, s hamarosan Osztrovszkij illusztrációjaként is értelmezhető jelenségnek lehetünk szemtanúi: nagy csődület tolong a Zara divat-ruháüzlet aznap este megnyílt helyi fiókja előtt – immár a sokadik nyugati világceg hódította meg Grúzia fővárosát. Itt még véletlenül sem a helyi konfekcióipar szabad munkakapacitását használják, hanem messzi országokban és földrészekeken gyártott hacukákat kínálnak a grúz vásárlóknak. Az egyenruhás foglalkoztatottak száma viszont oly nagy, hogy az emberben felébred a gyanú: legfőbb feladatuk a figyelés.

A régi, romantikus Tbiliszit mindinkább körbefogják a posztszovjet csodapaloták, a főútvonalon kaukázusi szeszéllyel és rémisztő sebességgel száguldanak a majdnem kizárólag nyugati

kocsik. Átmenni a túloldalra csakis az egymástól meglehetősen távoli, homályos és tisztasággal legkevésbé sem tündöklő aluljárókon tanácsos, gyalog életveszélyes kaland – láttunk ilyen, s azt is, hogy a vakmerő gyalogjáró átérve látványosan keresztet vetett. Mi inkább a föld alatti megoldást választottuk, hiszen napjában többször is át kellett jutnunk egyik oldalról a másikra. A Rusztaveli és a szomszédos utcák a XX. század elejének világát idézik fel, amikor a jelentéktelen kis település néhány évtized alatt milliós világvárossá cseperedett, amelynek egyszerre keresztény és orientális légköre delejesen vonzotta a külföldieket. Két régi hotel állt egymás mellett a központban, mindkettőben híres norvégok szálltak meg, a Hotel Londonban 1899-ben Knut Hamsun, a Grand Hotelben 1901-ben pedig pályatársnője, Dagny Juel, Norvégia „végzetes asszonya”, akit fiatal szeretője féltékenységből szállodai szobájában lőtt le, magának tartalékolva a következő halálos golyót.

És persze a Rusztaveli üggyel-bajjal megközelíthető oldalához tartozik még a Szépművészeti Múzeum is, benne a frenetikus naiv festő Pirozmanisvili műveivel, amelyeket a helyi giccsipar minden elképzelhető formában kínál. Ha csak annak a pénznek egy része övé lehetett volna, amelyet a képeivel díszített bögrék fiadznak, nem kellett volna neki ágrólszakadt életét 1918-ban, a hivatalos orvosi lelet szerint „alultápláltság” következtében befejeznie s máig jeltelen sírhelyen nyugodnia.

Nem csak Tbiliszit, hanem Gori városát is sikerült viszontlátnom, s benne Sztálin szülőházát, valamint a kétemeletes Sztálin-múzeumot. Legnagyobb meglepetésemre a kiállítás 1966 óta, amikor egy diákcsoporttal ott jártam, alig változott. Eltűnt ugyan az SZKP XX. kongresszusának a személyi kultuszt elítélő felirata, de rábukkantam néhány alig olvasható dokumentumra, amely a lenini gárda kiirtott áldozatainak (Buharin, Zinovjev, Kamenyev és mások), valamint néhány főhőhöz, így Berija arcmását tartalmazta elképesztően silány kivitelben. Új volt továbbá a despota 1932-ben öngyilkosságot elkövetett feleségének igazolványa, de rajta és Sztálin anyján kívül a közvetlen családtagok – Vaszilij, Jakov és Szvetlana – is említetlenül maradtak. Szerintem helyesebb lett volna a bűnökre való minden utalást törölve a múzeumot kizárólag a kultusznak szentelni, s valamilyen ismertető formában utalni rá, hogy muzeális hamisítvánnyal van dolgunk, amelyet keletkezésének korán belül kell szemlélni. Ehelyett a múzeumhoz tartozó emléktárgyboltban együtt árusítják a diktátor arcmásával ellátott golyóstollakat, poharakat, tányérokat és a Sztálin bűneit leleplező, jobbára kommersz irodalmat.

Furcsa dolog ez a képi múltfeltárás. Horn Emil ragyogó „Sztálin! Rákosi!” kiállításán (1990) kívül nem láttam még igazán sikerült kísérletet. A tbiliszi Megszállás Múzeuma félhomályos, szakrális hely, korszakok és témák eklektikus keveréke, a legcsekélyebb információs hatásfokkal. Ennyiben leginkább tallinni, rigai társintézményéhez vagy a budapesti Terror Házához hasonlít, igaz, nélkülözve annak pantomimszerű, harsányan propagandisztikus vonásait. Akadt azonban még valami, amit 1966-ban nem lehetett látni: a látogatókat végigvezették Sztálin különvonatán, hálófülkével, ebédlővel, vendégszobával, fürdőkáddal, irodahelyiséggel és kis tárgyalóteremmel. Fogadni mernék rá, hogy valamirevaló menedzser jobb körülmények között utazik. Hannah Arendt a nagy zsarnokokkal kapcsolatban a gonoszság banalitását emlegeti. Egy ilyen szerelvény láttán nehéz megszabadulnunk attól a képzettől, hogy maga a hatalom a legeslegnagyobb közhely. Goriban melleleg e kultikus relikviákon és a középkori váron kívül alig van említésre méltó hely, kivéve talán az emeletes éttermet, amelyben a helyi konyhaművészet tombolja ki magát. Ezért a zsigeri élményért azonban önmagában nem érdemes belenyomakodni a maszek vagy gebines iránytaxik valamelyikébe.

Éttermekkel és olcsóbb étkezdéssel, kávé- és teaházakkal, cukrászdákkal Tbiliszi is tele van, akárcsak a már említett tengernyi elárusítóhelyekkel, az utcáról a kapualjakba vagy belső udvarokba szorult könyvesboltokkal és antikváriumokkal. Szinte elképzelhetetlen, hogy mindegyikre akad vevő, és hogy a meglévőkön túl nap mint nap új és új bevásárlóközpontok és plázák törnek az égbe. Nem is szólva az utcai ócskaságkereskedésről, amely nem egyéb, mint a koldulás civilizáltabb formája. Eközben, ha benézünk a csinos szecessziós homlokzatú házak feljáróiba, kosz és rothadás látványa és szaga tölti meg szemünket és orrunkat. Nincs ez másként az egykori pazar villanegyed építményeivel sem. Egy rózsadombi hangulatú utcán grúz és orosz nyelvű emléktábla hirdeti, hogy itt lakott Mihail Gelovani, négyszeres Sztálin-díjas szovjet-grúz színész, aki filmen négyszer, darabban tizenötször játszotta a díj névadóját, utoljára 1949-ben a Berlin elestében. (Az öregek talán még emlékeznek a jelenetre, amint fehér marsalli egyenruhában sétálgat a Kreml kertjében, mire állítólag egy néző a mozi terem sötétségének oltalma alatt megjegyezte: „Aki a virágot szereti, rossz ember nem lehet.”) Hanem a ház: csupa törött ablak, üres helyiségek, karfa nélküli lépcsőház – mintha senkinek nem érné meg, hogy rendbe hozza. Ugyanilyen közöny ásít ki a vadonatúj üzleti cég mellett burjánzó gaz- és szemétteléből, a feltört utcakövekből vagy az aluljáró előtt ágaskodó, a lejáratot szabályosan blokkoló hatalmas kődarabból.

Egyszerre épül és pusztul Tbiliszi Szaakasvili elnök és Ivanisvili kormányfő egymással ingerkedő hatalma közepette, s mintha mindketten egymás Orbánjai és Gyurcsányjai is lennének. A régi világnak visszavonhatatlanul vége – ennek feltűnő jele a kárvallottak, grúzok, oroszok, örmények milliós elvándorlása, de az újat sem lehet stabilnak, véglegesnek tekinteni. Miközben a globalizáció révén itt is „nemzetközivé lesz holnapra a világ”, ugyanilyen ütemben erősödik a befelé forduló, Európára gyanakvó nacionalizmus, amelyet ráadásul a Putyinnal való, a megoldódás semmi jelével nem kecsegtető huzakodás is hevít. A környezet – Örményország és Azerbajdzsán – is szüntelenül a súlyos történelemre emlékeztet, amelynél kellő mennyiségű megfizethető népeledel – harcso, hacsapuri és könnyű grúz bor – híján csak a hétköznapiak lehetnek még nehezebbek.

Tetszik

Egy embernek tetszik. Legyél Te az első ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Dalos György: Szvatopluk és vidéke** Dalos György Szvatopluk és vidéke Berlin, 2008. január 14....
2. **Dalos György: Vadulunk** Berlin, 2012. szeptember 7. Fábri Péter barátom átküld nekem egy...
3. **Dalos György: A tölgy, a bambusz és egy hitszónoklat** Berlin, 2013. február 8. Friss hír: Jörg-Uwe Hahn, az FDP...
4. **Dalos György: Fantomképek** Berlin, 2010. április 7. Reggel, még kissé kábán, merthogy a...
5. **Dalos György: Névcserék, ízlések és pofonok** Berlin, 2011. június 10. Hogy a magyar jobboldali kurzus a...

Cimkék: **Dalos György**